

Janus A. W. Paludan:

Danmark og Den kinesiske Folkerepublik

Med baggrund i sit arbejde som Danmarks ambassadør i Beijing beskriver forfatteren udviklingen i forholdet mellem de to lande og faktorer med indflydelse herpå.

Anerkendelsesproblematikken drøftes og det påvises, at situationen i 1950 gav Danmark en usædvanlig fri beslutningsmulighed. Den tidlige anerkendelse blev grundlaget for gode relationer, der blandt andet afspejles i internationale aftaler. Den sino-sovjetiske konflikt er konteksten, men indenrigspolitikken har periodevis blokeret artikuleringen af kinesisk udenrigspolitik. Artiklen forbin-der de mellemfolkelige aktiviteter med forløbet af intern politisk konflikt, og følger Zhou Enlais bestræbelser i overgangsperioden efter Kulturrevolutionen på at etablere forbindelser, samt responsen herpå i Danmark. Endelig beskriver forfatteren en ambassades muligheder omkring den tiltagende åbning og drager erfaringer fra en vanskelig, men inspirerende periode.

Forholdet Danmark-Kina er karakteriseret af good-will og interesse, beroende på den tidlige anerkendelse og de langvarige gode forbindelser.

1. Indledning

Forholdet mellem to lande, der ligger så langt fra hinanden som Danmark og Kina, er i meget høj grad en coefficient af faktorer, som ikke direkte har noget med selve dette forhold at gøre. Afstanden medfører, at direkte hensyn ikke gør stort krav på at komme i betragtning. Andre og mere påtrængende hensyn kan derfor øve deres indflydelse. Eller man kan føle tilstrækkelig frihed til at lade indrepolitiske hensyn, offentlig mening, endog ret og rimelighed spille ind. Et blik tilbage på tiden før kulturrevolutionen viser, at snart den ene snart den anden faktor blev afgørende.

I kolonitiden (1840-1945) nød Danmark og danske borgere flittigt godt af de koncessioner, som andre europæiske magter med våben og under ivrig konkurrence havde erhvervet for det vestlige menneske i Kina. Dansk erhvervsliv og foretagsomhed udnyttede med eftertryk og dygtighed disse fordele. Der går visse tråde tilbage til den tid fra dagens fornyede opblomstring i det kommercielle samarbejde.

Under krigen forblev det danske gesandtskab i det japansk besatte Shanghai. Ifølge de daværende tings natur var dets forbindelser - næppe meget omfattende - med det japansk inspirerede marionetstyre i Nanjing, medens Jiang Jieshi's nationalistregering sad i Chongqing og formand Mao's hovedkvarter i Yan'an.

Overgangen til fornyet forbindelse med Jiang Jieshi's styre efter dets tilbagekomst til Nanjing, men med fortsat dansk residens i Shanghai, synes at være passeret relativt gnidningsfrit, dog at man fra kinesisk side forlangte et personskifte på den danske ministerpost. En rolle spillede formentlig Danmarks optagelse som stiftende medlem af De forenede Nationer. Overgangen blev derhos hjulpet på vej af en rejse, som daværende minister Henrik Kaufmann foretog i begyndelsen af 1946 til det land, hvor han selv havde været gesandt imellem 1924 og 1932. Rejsen resulterede i en traktat, hvorved Danmark gav afkald på alle sine hidtidige koncessioner og særrettigheder. Det var for det daværende Danmark en ligeså naturlig ting nu at give afkald på koncessionerne, som det tidligere havde været at tilvende sig dem. I begge tilfælde var hensynet til erhvervslivets interesser utvivlsomt det afgørende motiv, og traktaten af 1946 søgte samtidig at beskytte dansk ejendom og danske interesser bedst muligt efter overgangen til kinesisk jurisdiktion. Til en mere dybtgående dansk interesse for politiske strømninger i det fjerne østen var tiden endnu ikke moden.

2. Fra diplomatisk anerkendelse til mellemfolkelige aftaler

Ved denne lejlighed skiftedes missionschefen som anført ud, hvilket iøvrigt også tidsmæssigt var naturligt. Ved næste vadested var end ikke dette nødvendigt. Til gengæld var de saglige problemer lidt mere komplicerede. Da det kinesiske folk den 1. oktober 1949 rejste sig og formand Mao i Peking proklamerede folkerepublikken Kina, lod den danske regering ikke længe vente på sin anerkendelse af det nye styre. Den fremkom inden årets udgang i et telegram fra Gustav Rasmussen til Premier- og udenrigsminister Zhou Enlai, men som det viste sig, var ikke hermed alle problemer løst.

På baggrund af de kommende års skisma mellem anerkendelse og ikke-ankendelse af det såkaldte "Rød-Kina" og diskussionen om det sande Kinas repræsentation i FN kunne det nok være værd at analysere årsagerne til, at Danmark sammen med Sverige og Finland og med kun lidt længere nølen Norge, så hurtigt sprang til at anerkende den nye kommunistiske stormagt i det fjerne østen. At Kina på daværende tidspunkt erkendtes som en sådan var i al fald næppe årsagen. Ikke desto mindre var de nævnte fire nordiske lande, indtil Frankrig i 1964 etablerede relationer med Peking, de eneste vest-

lige lande, som havde ambassadører i Kina og kinesiske ambassadører i deres hovedstæder, ledsagede kun og på et lavere niveau af England og Holland. Blandt vestlige lande var de nævnte nordiske også i FN de tidligste og mest konsekvente fortalere for det kinesiske folks ret til repræsentation gennem den regering, som havde ført det frem i lyset.

Spørgsmålet lader sig ikke løsgøre fra den videregående problematik omkring USAs politik overfor Kina i krigs- og efterkrigstiden. Det er vel at regne med, at en determineret amerikansk holdning i efteråret 1949 ville have kunnet forhindre eller dog forsinke i al fald Danmarks og Norges beslutning, men en sådan holdning fremkom ikke på daværende tidspunkt, og siden var det for sent.

USAs Kinapolitik under og efter krigen var et ulykkeligt og dubiøst kapitel, præget af hensyn til dagens problemer, personer og personlige sym- og antipatier og først og fremmest af fejlsyn og mangel på vilje til at drage konsekvenserne af erkendte realiteter. Sideløbende med sine diplomatiske forbindelser til nationalist-regeringen i Chongqing havde USA livlige faktiske forbindelser til det kommunistiske hovedkvarter i Yan'an. Det manglede ikke på erfarne rådgivere, som anbefalede Washington at sætte sine penge på den politiske bevægelse, som måtte påregnes i det lange løb at ville vinde slaget og blive Kinas herrer. Ej heller manglede det på udspil fra Yan'an til Washington. Men det manglede på andet og mere i Washington end en relativt provinsiel forestilling om det kinesiske folk udenfor de i det egne billede assimilerede kinesere, som man kendte. Trods forbindelserne til begge sider gav USA ved krigsafslutningen og under den efterfølgende borgerkrig sådanne diplomatiske og ikke mindst materielle præferencer til nationalist-styrkerne, at den erhvervede tillid i Yan'an - primært naturligvis motiveret ved, at USA var den længst borte liggende af de to stormagter, som Kina nu en gang ville måtte spille med - påny gik tabt. Vi kan ikke unddrage os det spørgsmål, om en tidligere amerikansk erkendelse af virkeligheden i Kina og et deraf følgende tidligt, relativt tillidsforhold mellem USA og Yan'an og siden Folkerepublikken Kina ville have kunnet forhindre både Korea- og Vietnamkrigen eller i al fald have givet dem andre og mindre katastrofale former.

Ikke desto mindre var situationen i oktober 1949 efter de kinesiske kommunisters definitive sejr den, at USA langt fra var utilbøjelig til at anerkende de nu endeligt uimodsigelige realiteter, men

som sædvanligt i et stort land med mange ting om ørerne og mange instanser at tage hensyn til tog man sin tid til at bestemme sig. USA lagde derfor ikke noget særligt pres på andre lande med hensyn til deres forhold til Kina. I denne tvivlsomme tid mellem folkerepublikkens oprettelse og Koreakrigens udbrud (juni 1950) traf de nordiske lande samt England og Holland deres forskellige afgørelser, som ikke siden lod sig ændre, Korea-krigen blev på den anden side bestemmende for USAs holdning og en ulykkelig fortsættelse af en forkert amerikansk indstilling til Kina, som fik afgørende indflydelse på andre vestlige landes stilling.

Udover denne rent udenrigspolitiske situationsbedømmelse, som gav Danmark en exceptionelt fri beslutningsmulighed (i et nært samarbejde med andre nordiske lande), lader det sig måske diskutere, om særlige interne danske forhold medvirkede til beslutningen. Det må herved erindres, at denne vistnok efterfølgende for en international betragtning kom til at fremstå som særpræget, men i virkeligheden, som tingene i dette korte mellemrum så ud, var helt naturlig. På den anden side kan man stille sig det spørgsmål, hvorledes Danmarks forhold til Kina ville have udviklet sig, hvis den danske beslutning om anerkendelse af den ene eller den anden, i denne forbindelse ganske ligegyldige grund var blevet forsinket, således at Koreakrigen forinden var kommet i gang.

I den givne situation, hvor ingen politiske hensyn momentant talte klart imod en anerkendelse, turde de over for Kina traditionelle erhvervshensyn have talt for - for de interesserede kredse måske navnlig ud fra betragtningen: Bedst redde, hvad reddes kan. Dernæst traditionel dansk, i sin oprindelse neutralistisk politik, hvorefter et styre anerkendes, når det i det væsentlige behersker territoriet - her et usædvanligt klart tilfælde. Endelig - omend det nøjagtige omfang allerede i 1949 unddrager sig denne forfatters bedømmelse - den voksende følelse af forståelse for undertrykte folk, antikolonialisme, ret til selvbestemmelse etc. Udviklingen ville, at det, som fra begyndelsen fremstod som en naturlig ting, efterhånden blev til et kontroversielt princip, som Danmark i FN konsekvent forsvarede med en for traditionel dansk udenrigspolitik sjælden styrke. Også i dette forhold skjuler der sig en kærne af nordisk neutralisme.

Som anført gik tingene ikke helt så enkelt, som man tilsynelad-

ende havde regnet med i København. Det kinesiske svar på Gustav Rasmussens anerkendelse af Folkerepublikken lod forstå, at der også kunne være et spørgsmål om, hvorvidt Folkerepublikken ville anerkende Danmark. Danmark måtte først bekende troen med hensyn til Beijing-regeringens status som den eneste legitime repræsentant for det kinesiske folk og Taiwans tilhørsforhold til Kina. Forhandlingerne herom var ikke meget vanskelige, men tog tid, blandt andet fordi både London og Washington gerne havde set, at vi ventede indtil de selv havde truffet deres beslutning. Megen styrke var der dog ikke bag disse henstillinger og i maj 1950, to måneder før Koreakrigens udbrud, var sagen i orden: Et pressecommuniqué blev udsendt og gesandter udveksledes.

Det passerede viser, at hvad der i København fremtrådte som et spørgsmål om anerkendelse af endnu en kinesisk regering efter så mange andre, for kineserne var noget andet og mere: Begivenheden var skelsættende, det kinesiske folk havde rejst sig og skabt et nyt Kina, mere forskelligt fra det tidligere end ved nogen anden omvæltning i Kinas lange historie. Dette forstod man næppe helt i København og gesandten, der havde tjent som vicekonsul i Shanghai mellem 1929 og 1934 og siden 1946 som gesandt hos Jiang Jieshi, måske heller ikke. For Danmark, der primært havde praktiske hensyn og sagligt og dagligt samarbejde i tankerne, kunne det måske have været naturligt at overveje at sende en ny mand. For kineserne var dette spørgsmål af en suveræn ligegyldighed. Med en dansk anerkendelse af Kinas genfødsel på papiret blev også minister Alex Mørch genfødt og fremtrådte i ny skikkelse. En tilsvarende transfiguration faldt i den sovjetrussiske ambassadørs lod.

Det er diskutabelt, hvormeget af den danske politik, der beroede på klogskab og hvormeget på held, men det er indiskutabelt, at den gav kasse. Danmarks forhold til Kina har siden normaliseringen i 1950 til enhver tid - bortset måske fra en kortvarig og i det større perspektiv betydningsløs episode under kulturrevolutionen - været godt, ja fortræffeligt. Kinesiske ledere af enhver afskygning har aldrig skyet nogen lejlighed til i rosende vendinger at fremhæve Danmarks tidlige anerkendelse og konsekvente holdning i FN. Det var ikke nogen ren tilfældighed, at daværende statsminister Poul Hartling i oktober 1974 (efter Nixon og Pompidou) blev den første vestlige regeringschef, der officielt besøgte Kina. De ønsker, som ved denne lejlighed blev fremført fra dansk side om et

nærmere forhold mellem Kina og EF og et stærkere kinesisk engagement i international politik, navnlig i FN og specielt på nedrustningsområdet, er jo siden blevet opfyldt.

Det kan være illustrativt for forholdets udvikling at se på de mellemfolkelige aftaler, som siden normaliseringen er blevet sluttet mellem de to lande. (Kaufmanns traktat af 1946 om koncessionernes ophævelse var den sidste før normaliseringen og afløste stort set alle tidligere eksisterende aftaler. Traktaten fik senere en vis, meget begrænset betydning i spørgsmål vedrørende beslaglæggelse af og erstatning for dansk ejendom i Kina. Disse blev dog i det væsentlige ordnet på mere eller mindre tilfredsstillende måde udfra pragmatisk kinesisk jura, der adskiller sig en del fra den danske).

I december 1957 besøgte daværende afdelingschef i udenrigsministeriet grev Knuth-Winterfeldt Kina og undertegnede en vareudvekslings- og betalingsaftale med tilhørende noteveksling om mestbegunstigelsesbehandling. Samhandlen var dengang ikke stor. Dansk eksport til Kina udgjorde i 1960 14,5 millioner dkr. og kom først fra 1974 op over 50 millioner.

I september 1961 afsluttedes i København en noteveksling om gensidig skattefritagelse for personer, der midlertidigt opholdt sig i det andet land i uddannelsesøjemed. Disse udvekslinger gik i stå ved kulturrevolutionen og kom først i gang på ny fra 1974, på hvilket tidspunkt interessen i Danmark, ikke mindst i Århus, for at studere i Kina var vokset betydeligt.

I maj 1973 undertegnede K.B. Andersen under det første officielle danske udenrigsministerbesøg i Kina en luftfartsaftale. Af forskellige tekniske grunde er beflyvningen af de forudsete ruter dog ikke hidtil kommet igang.

I 1974 opsagde Danmark vareudvekslings- og betalingsaftalen af 1957 under hensyn til vore forpligtelser som medlem af EF. Opsigelsen skete i forståelse med kineserne, som allerede da var i fuld bevægelse henimod EF. Aftalen afløstes af en skibsfartsoverenskomst, som blev undertegnet i Beijing i oktober 1974 af Poul Hartling og Deng Xiaoping under førstnævntes officielle besøg, samt af en uformel samarbejdsaftale. Det andet møde i den under denne aftale etablerede blandede kommission fandt sted i Beijing i forbindelse med udenrigsøkonomiminister Ivar Nørgårds besøg i Kina i februar 1976.

Endelig kan hertil føjes handelsaftalen af 1978 mellem Kina og

EF, som også er bestemmende for Danmarks samhandel med Kina.

3. Forbindelserne i lyset af den sino-sovjetiske konflikt og Kinas indre udvikling

Det er ovenfor fremhævet, at det bilaterale forhold mellem Kina og Danmark siden normaliseringen i 1950 har været vedvarende godt ikke mindst takket være Danmarks "korrekte" holdning i for Kina centrale spørgsmål og uanset, at vi har set på mange forbipasserende spørgsmål og begivenheder på en fra Kina afvigende måde. Det er i det hele værd at erindre sig, at Kina, der udmåler sit bilaterale forhold til andre lande på guldvægte, som ikke giver Frankrigs noget efter i nøjagtighed, i denne bedømmelse altid lægger vægt på det pågældende lands fundamentale holdning og evner at se bort fra mindre uoverensstemmelser, som for andre måske ville være et irritations-element. Er man venligsindet mod Kina, hvilket inkluderer et minimum af moderation i forhold til Kinas uvenner, kan forskelligt syn på detaljer uden vanskelighed tolereres og slås hen. Bedømmelsen af det fundamentale havde i Folkerepublikkens første år i visse tilfælde en ideologisk basis, men med tiden er det nationalpolitiske element blevet fremherskende. Svingninger i Kinas forhold til Jugoslavien illustrerer denne udvikling. Når forholdet til Albanien i de sidste år er blevet dårligt, skyldes det, at Albanien endnu fastholder et ideologisk grundlag for sine udenrigske relationer.

Ligesom omstændighederne omkring Danmarks anerkendelse af Folkerepublikken må ses i lyset af USAs forudgående Kinapolitik og den efterfølgende Koreakrig, kan den senere udvikling mellem Danmark og Kina ikke forstås uden kendskab til udviklingen i forholdet mellem Kina og Sovjetunionen. Ganske vist var Danmark i denne sag næppe fra begyndelsen motiveret af storpolitiske hensyn; praktiske og erhvervspolitiske betragtninger samt folkelige hensyn turde have været afgørende. Men for Kina, hvor en håndfuld politikere og embedsmænd gennem alle omvæltninger altid holdt sig målsætningen klar, lå det anderledes.

I dette spørgsmål - Kina versus Sovjet - er der som bekendt, eller var i lang tid to skoler af tænkning. Den ene - med John Foster Dulles som dux - gik ud på, at kommunister, hvadenten man skærer dem på langs eller på tværs, forbliver kommunister, som efter deres natur må holde sammen, og at brydninger dem imellem er forbigående

og lidet betydningsfulde. Den anden skole lægger en hovedvægt på det national- og geopolitiske aspekt, således at det bliver de ideologiske bånd og bindinger, ikke mindst mellem meget store lande, der ligger tæt ved hinanden, som bliver det temporære og lidet dybtgående.

Nærværende kronikør har fra sit tidligste møde med Kina næret den opfattelse, at et køligt til slet forhold mellem to lande med Kinas og Sovjetunionens beliggenhed, størrelser og relative styrkegrader, for førstnævnte må være det normale, det som ligger i tingenes natur ("la force des choses"), fordi Kina i andet fald ville miste sit internationale ansigt, sin profil. Med andre ord: Tiåret 1950-60, som så en relativ venskabelighed og et nært samarbejde mellem de to lande, var ikke udtryk for en regel, men den i særlige forhold, borgerkrig, revolution og opbygning af et nyt samfund, motiverede undtagelse herfra, en undtagelse, som endda måske ved en mere tænsom og behændig amerikansk politik ville have kunnet være undgået. Udviklingen synes snarest at have bekræftet denne opfattelse. Formand Maos ideologi, som den slog igennem ved kulturrevolutionen og forblev betydningsfuld i kinesisk politik indtil hans død, bekræftede det slette forhold med en ideologisk kamp imod sovjetisk revisionisme, et våben som endnu tidligere var blevet vendt mod Jugoslavien. Men de ændringer i den kinesisk indre politik underliggende ideologi, som siden har fundet sted, og som dog vel har bragt denne nærmere til de principper - om nogle - som det sovjetiske samfund bygger på, har på ingen måde ført til en forbedring i det bilaterale forhold, der går udover nuancer.

Medens uoverensstemmelserne med Sovjetunionen begyndte at folde sig ud på såvel det ideologiske som det national-politiske plan allerede i slutningen af halvtredserne, lagde indenrigspolitiske begivenheder i tresserne sig i vejen for en egentlig kinesisk artikulering af en herpå baseret udenrigspolitik. De samme begivenheder forhindrede tillige, eller forsinkede i al fald det til den nævnte konflikt svarende, naturlige modstykke, tilnærmelsen til USA. Måske var tiden også af andre grunde endnu ikke moden hertil.

I 1969 var den indrepolitiske problematik nogenledes udspillet; samtidig konvergerede et amerikansk udspil med et højdepunkt i Kinas konflikt med Sovjetunionen og en intens kinesisk følelse af indkredsning. En række begivenheder stillede over meget kort tid den

samlede kinesiske problematik overfor udlandet op og krævede et kinesisk svar. 1969 var det år i hvilket Kina fra at have været en betydningsfuld faktor i den verdenspolitiske situation begyndte at bevæge sig henimod at blive en aktiv medspiller. Ansvar og fortjenesten for dette tilkommer Zhou Enlai.

At det politiske forhold mellem Danmark og Den kinesiske Folke-republik fra begyndelsen var og forblev godt, kom blandt andet klart frem ved højtideligholdelsen i Beijing af 25 års-jubilæet for oprettelsen af diplomatiske forbindelser, ved hvilken lejlighed den kinesiske udenrigsminister kom til stede, og lod sig i øvrigt aflæse af det kinesiske fremmøde ved den årlige højtideligholdelse i Beijing af Danmarks nationaldag. Dette betød imidlertid ikke, at de aktiviteter, hvori dette gode forhold gerne skulle give sig udtryk, til enhver tid var de samme eller på samme eller et jævnt stigende niveau. Den foran meddelte oversigt over de mellemfolkelige aftaler viser et symptomatisk hul imellem 1961 og 1973. Den eneste aktivitet, men også en betydningsfuld, som praktisk talt aldrig sank under et vist niveau, var danske forretningsfolks besøg ved de årlige kinesiske messer i Guangshou. Disse var vel primært anlagt på kinesisk eksport, men frembød også lejlighed til at drøfte kontrakter i modsat retning. Der er i denne forbindelse grund til at fremhæve den klogskab, hvormed adskillige danske firmaer holdt kanalerne til Kina åbne også i tider, hvor Kinas købedygtighed af politiske eller økonomiske årsager var nedsat, eller andre vanskeligheder meldte sig. Prisen i så henseende tilkommer Det østasistiske Kompagni, hvis kloge og taktfulde ventepolitik nu høster sin velfortjente løn.

I Danmark var iveren efter udvekslinger og samarbejde ganske vist stor nok og accelererende. Såvel økonomiske som kulturelle (og sproglige) interesser som også almindelig og velfortjent beundring for, hvad det nye system havde præsteret til gavn for det kinesiske folk, og politisk-ideologisk interesse for denne nye udgave af Marxismen bragt til anvendelse på en bondebefolkning, gjorde sig gældende. Kina trak. Modstykket hertil var, at det også i Danmark for erklærede anti-kommunister og til en vis grad for administrationen tog længere tid, end det måske burde have været nødvendigt, at erkende den fundamentale forskel og de dybtgående modsætninger mellem det nye Kina og Sovjetblokken og drage konsekvenserne heraf. USA, der havde hovedansvaret for forsinkelsen af den-

ne erkendelse, måtte også tage initiativet til at bringe den op til overfladen.

På den kinesiske side var sagerne betydeligt mere komplicerede. Kinas forhold til udlandet var for det første - og er det vel endnu - belastet med en kulturelt - filosofisk arv: Kinas stilling som riget i midten og den omliggende verden anskuet som barbarernes, den kinesiske kulturs enestående karakter og homogenitet, som krævede beskyttelse og også var sig selv nok. Denne arv konvergerede efter 1949 med den kommunismen iboende hang til sekrethese, til forsvar mod kontrarevolution og andet pak og i konsekvens af, at adgang til kritik ikke er indbygget i systemet eller i al fald kun under nærmere bestemte, ceremonielle former.

Heroverfor stod det kendskab til omverdenen, som dele af den kinesiske befolkning havde fået siden den af stormagterne fra 1840 fremtvungne åbning. Fremskridtsvenlige kredse fik efterhånden en fornemmelse eller forståelse af, at en nærmere kontakt med denne omverden - på basis af ligeberettigelse modsat det tidligere over- og underordningsforhold - ikke blot var blevet en nødvendighed, som kolonikrigene viste det, men også kunne blive til gavn for Kina selv. Som følge heraf kom forbindelserne med omverdenen til at blive et vigtigt element i den indre politisk-ideologiske debat i Kina, hvilket ikke kunne undgå at reflektere på udviklingsaktiviteten.

Kulturrevolutionen var formand Maos angreb gennem aktivisering af masserne på en partiledelse, som efter hans opfattelse var i færd med at føre den politiske og økonomiske udvikling og det kinesiske folk bort fra den vej til den rene kommunisme, som han selv havde udstukket. Den af kulturrevolutionen udsprungne, eller måske snarere reaktiverede ideologi var med til at præge udviklingen også efter selve fænomenets ophør og helt frem til den såkaldte "fire-bandes" fald i 1976. Denne ideologi anså i princippet den omliggende verden som noget farligt eller dog mistænkeligt, hvormed omgang kun kunne plejes med yderste forsigtighed og under samtidige ideologiske besværgelser. Under selve kulturrevolutionen antog linien tidvis, jvf. for eksempel afbrændingen af den britiske ambassade og adskillige andre incidenter, en karakter af xenofobi, som ikke er ganske ukendt fra tidligere kinesisk historie.

Det kan derfor ikke undre, at de mellemfolkelige aktiviteter i

denne periode sank tilbage til et minimum. For Danmark var det ikke mindst mærkbart, at studenterudvekslingerne gik i stå. Universiteter og institutter lukkedes for udlændinge og kinesiske studerende i udlandet blev trukket hjem. Også udvekslinger på højere niveau tørrede ud. En tidligere arrangeret dansk industriudstilling blev kun gennemført ved kraftig dansk stødighed og under yderst vanskelige forhold,. Kina blev i mange henseender påny et lukket land og kulturrevolutionen kom til længe at sætte sit præg på udviklingen indenfor kinesisk erhvervsliv såvel som videnskab og teknologi, kunst og litteratur - dens folkelige betydning i øvrigt ufortalt.

Da kulturrevolutionens vande trak sig tilbage, var der i grunden kun én kinesisk politiker af nogen status tilbage, som ikke, eller i al fald kun med forbehold havde engageret sig på den revolutionære side. Det var Zhou Enlai. Han havde under kulturrevolutionen utvivlsomt set det som sin hovedopgave dels at holde sit eget hoved oven vande, til hvilken ende han engagerede sig med hæren, dels at redde hvad reddes kunne af det administrationsapparat, som han havde ledet lige siden befrielsen i 1949. Begge dele sigtede på fremtiden og kostede ofre. I den nye situation, hvor krav om reorganisering og genopbygning præsenterede sig, var hans stilling som leder og formidler stærk. Den styrkedes yderligere ved Lin Biao's fald i 1971, hvis omstændigheder endnu ikke er aldeles afklarede, men som i al fald næppe har kunnet være ham ukært.

Zhou var i tiden efter 1969 optaget dels at bringe de forudsætninger sammen, som førte til præsident Nixons besøg i Kina i februar 1972, dels med den langsomme afvikling af hærens engagement i det politisk-administrative liv, som havde været nødvendig for at bringe tingene tilbage på sporet efter kulturrevolutionens udskejelser. Det i 1969 etablerede politbureau var i overvejende grad præget af den kulturrevolutionære ideologi, men blev kraftigt decimeret i forbindelse med Lin Biaos fald. De resterende, herunder medlemmerne af den senere "fire-bande", var kun i ringe grad involveret i den centrale administration, men mere optagede af den kultur-ideologiske debat og lokale anliggender i provinsen (blandt andet Shanghai).

Dette forhold lettede det kompromis imellem de to, hinanden modstående politiske linier, som Zhou åbenbart anså for nødvendigt for at få tingene til at gå igen, et slags kollektivt regime, i hvilket begge afskygninger var repræsenterede, et forsøg på et

praktisk forlig mellem "røde" og "ekspertter". Man kan om man vil, anskue dette forhold i lyset af kontrasten mellem de to naturlige emner til at efterfølge Zhou Enlai som premierminister, Zhang Chunqiao og Deng Xiaoping: Hver gang problemet stillede sig - på folkekongressen 1975, efter Zhous død i januar 1976, efter Tiananmen-episoden i 1976 og påny efter formandens død i 1976 - løstes problemet ved kompromis, første gang ved genvalg af Zhou, hvis helbredstilstand i og for sig måtte tilsige ham at træde tilbage, sidenhen ved hjælp af den første gang overraskende og derefter tilbagevendende kompromiskandidat, Hua Guofeng: Kompromisset som sådant holdt indtil Zhous død, med noget besvær endnu en tid, men bristede definitivt efter formandens død.

Det, som karakteriserede denne lange overgangstid, var, at de kulturrevolutionære kræfter navnlig hengav sig til at holde den ideologiske fane højt gennem politiske kampagner, der afspillede sig såvel i den i væsentlig grad af disse kræfter dirigerede presse som ved massedemonstrationer etc., medens den praktiske administration - ledet af Zhou Enlai og senere Deng Xiaoping - med visse begrænsninger lå i moderate hænder. Disse styrkedes givetvis, da Deng i 1973 kom ud fra kulden.

I denne overgangstid kom forbindelserne til omverdenen efterhånden i gang igen, i begyndelsen sporadisk og ofte afbrudt midlertidigt af mere eller mindre gennemskuelige politiske grunde, men fremskridt blev gjort. Motiveringen herfor gav sig til kende i den af Zhou Enlai organiserede åbning først mod USA og siden mod Japan og EF, og tillige i den af ham på folkekongressen i 1975 forkyndte målsætning for en økonomisk og teknologisk-videnskabelig udvikling af det kinesiske samfund. Såvel udenrigs-sikkerhedspolitiske som økonomiske-indenrigspolitiske hensyn gjorde sig således gældende.

Denne udvikling kom selvsagt også forholdet mellem Danmark og Kina tilgode: Sprogskoler og universiteter genåbnedes for udlændinge og danske studenter bosatte sig påny for kortere eller længere tid i Kina - under kummerlige materielle vilkår, men med glødende interesse, såvel sagligt som politisk: kinesiske studerende kom atter til Danmark, først til Niels Bohr-instituttet, siden til sprogstudier ved Københavns universitet; en kinesisk lektor blev placeret ved Aarhus Universitets Østasiatiske institut.

Der kom også gang i udvekslingen af teknologisk-videnskabelige

delegationer og enkeltpersoner på mange felter: Sundhedsvæsen, Medicin, Skovbrug; de respektive videnskabelige selskaber besøgte hinanden, udstillinger gik frem og tilbage - fra dansk side navnlig industrielt-teknologiske med kommercielt sigte, fra kinesisk side med større vægt på kunst og folkløse.

Endelig viser oversigter over de mellemfolkelige aftaler, at også de statslige forbindelser påny blev aktiverede. I perioden 1972-76 blev Kina besøgt af 4 danske ministre og Danmark af et tilsvarende antal kinesere.

Det vil af foranstående fremgå, at opblomstringen i forbindelserne umiddelbart havde sit udspring i en kinesisk åbning, en langsom, ofte usikker og vanskeligt læselig, men dog kendelig signalændring. Men det kinesiske udspil mødte god grobund i Danmark. Hvert besøg og hvert arrangement skærpede interessen og udvidede kredsen af interesserede og heller ikke regeringsmedlemmerne og andre politikere forblev upåvirkede heraf. Alt dette stemte nøje overens med den kinesiske regerings og ikke mindst Zhou Enlais hensigter, men blev betragtet med vekslende grader af skepsis af de kulturrevolutionære.

4. Det diplomatiske arbejde i Beijing

Udviklingen lagde selvsagt et øget og voksende ansvar og arbejde på den danske ambassade i Beijing - og utvivlsomt også på den kinesiske i København. Byrderne var ikke blot af praktisk art, men havde også at gøre med tankevirkksomhed, med et behov for at finde den rette balance mellem aktivitet og forsigtighed og med at forsøge at forstå og at tilpasse denne balance til, hvad der foregik under overfladen. Thi det kompromis som den kinesiske åbning byggede på, var jo skrøbeligt og labilt.

Umiddelbart måtte man få det indtryk, at der vistnok på den kinesiske side fra oven var udgået et signal til aktivitet, men at dette signal ikke - i al fald ikke fra begyndelsen - var ledsaget af retningslinier for, hvilke baner aktiviteten skulle følge, hvilke emner og statslige organer der skulle favoriseres og hvilke ikke. Dette var måske naturligt nok. Dels var feltet jo ganske uoverskueligt. Dels og navnlig var aktionens umiddelbare og første formål i og for sig ikke af materiel art, men at skabe en ny mentalitet og mest muligt at forøge antallet af de kinesere, som vidste om den omliggende verden, vidste at den eksisterede og havde i al fald et

vist kendskab til dens tankemåde og livsvaner. Resultatet var imidlertid, at initiativerne i detaillerne kom til at ligge hos de forskellige kinesiske, interesserede organer som man derfor helst i det mulige omfang burde kende, og at også initiativer udefra ved udvisning af stort tålmod efter omstændighederne kunne føre frem. Det var derfor et løbende ofte dagligt spil at overveje nye muligheder og at skubbe dem, som allerede var sat i gang et lille stykke frem ad vejen.

I denne forbindelse spillede det en rolle, at eksistensen af det politiske kompromis med venstre fløj og de af denne iværksatte idelige politiske kampagner gjorde embedsmændene i den kinesiske administration nervøse. Rent bortset fra, at der blandt disse kunne herske forskellige politiske opfattelser, måtte de alle - med de erfaringer de havde bag sig - være betænkte på at overleve og undgå at få næsen i klemme. Omgangsformer er altid et særligt kapitel i Kina, men de beskrevne omstændigheder stillede selvsagt særlige krav til delikatesse i den mundtlige og skriftlige omgang. Ambassadens kinesiske medarbejdere var i disse sager af uvurderlig betydning.

I disse sager var den første betingelse naturligvis, at det pågældende land var vel anskrevet i Kina. Kinas forhold til hvert enkelt fremmed land befinder sig til enhver tid på et eller andet, nøje omskrevet plateau, på hvilket det forbliver, indtil det af den ene eller den anden grund eller grunde flyttes til et andet plateau. Danmark kunne i så henseende som allerede beskrevet trække på en betragtelig mængde good-will, hvilket i øvrigt også gjaldt de øvrige nordiske lande. Vi kunne som hovedregel regne med, at forslag og initiativer fra vor side ville blive modtaget med venlighed og interesse, at de - hvad mere er - ville blive overvejet - hvilket ofte tog lang tid - og at de ville nyde fremme, såfremt ikke særlige grunde, som ofte blev forklaret, gjorde dette vanskeligt eller umuligt. I praksis var det ofte mest hensigtsmæssigt at begynde med at foreslå et besøg i Kina, hvorunder parterne kunne lære hinanden at kende. Heraf kunne så eventuelt udspringe et genbesøg i Danmark.

Ved siden af og i al fald nuancevis forskelligt fra vedkommende lands politiske forhold til Kina lod det sig gøre at tale om vedkommende ambassades forhold. Også dette forhold befandt sig til enhver tid på et bestemt plateau, som naturligvis primært afhang af det

politiske forhold, men herudover kunne påvirkes af mange andre ting og derfor indenfor visse grænser lettere lod sig ændre i positiv retning, men også var mere sensitivt i den modsatte retning. Det bør nævnes, at forholdet til og omgangen med kinesiske medarbejdere og personale i så henseende var af stor betydning: Lighed og gensidig respekt var løsenet.

Det er vanskeligt og også delikat nærmere at beskrive en ambassades betydning for sagernes førelse. Det kan måske bedst siges på den måde, at der var eksempler på, at en ambassade i Beijing ved intens, vedvarende og udtalt irritation med og kritik af kinesiske forhold, manglende vilje til at indordne sig under de mange skrevne og uskrevne regler, som gælder for fremmedes færden i Kina, og tilbagevendende vanskeligheder med det kinesiske personale, kunne gøre sig således udtilbens, at den blev lagt på is. Noget sådant kan selvsagt ikke helt undgå at påvirke de interesser, som vedkommende ambassade er sat til at varetage.

Som nævnt er der her blevet talt om en overgangstid. Siden er meget blevet anderledes og, som det var at vente, har forandringerne endnu engang været resultatet af politiske begivenheder i Kina. Den moderat ekstroverte linie, som Zhou Enlai satte i gang, og som i begyndelsen måtte bevæge sig med så stor forsigtighed, har nu vundet det fuldstændige overtag. Den dør, som dengang blev åbnet på klem, står nu på vid gab. Kvantiteten af sager er blevet forøget mangefold; til gengæld er problemerne med den enkelte sag og behovet for initiativer måske blevet mindre.

Det er at håbe, at denne nye udvikling må blive til gavn for Kina, og at fordøjelsen må stå mål med appetitten. I beskrivelsen af overgangstidens politiske og administrative problematik skjuler sig imidlertid elementer af kinesisk sind, tradition og folkekarakter, som en politisk omvæltning ikke uden videre gør ende på. Af forandringer i Kina skal der nok komme flere endnu.

I en vis forstand er, hvad her er skrevet sammen, tilegnet mindet om Zhou Enlai, hvis personlighed gjorde et så uudsletteligt indtryk på alle, som havde den lykke at træffe ham, og også på denne kronikør. Det allerbedste, man kan håbe for Kina, er at den målsætning, som vel inderst inde drev Zhou Enlais værk fremad, må forblive opfyldt: At den tid, de 100 år, i hvilke Kina i sult, nød, elendighed, uoplysning og dyb splidagtighed med sig selv måtte lade

fremmede magter og koloniherrer skalte og valte med sig efter for-
godtbefindende, og som de kunne blive enige til - at den tid og så-
danne tilstande aldrig, aldrig må komme igen.